

de anlarlar. Cumhur, hibeden rüçû -babının çocuğuna yaptığı hibe hariç- kural olarak câiz görmemekle birlikte bazı özel durumlarda onlar da rüçûa imkân tanır- lar. Meselâ Mâlikîler, kabzın başışlayanın borca batmış olması sebebiyle geciktiril- mesi, malın kabz öncesi başkasına başış- lanıp teslim edilmesi gibi durumlarda, Şâfiîler ivaz şartlı hibede ivazın yerine getirilmemesi halinde hibeden rüçû edil- mesini de câiz görürler.

Fakihler, babanın çocuğuna yaptığı hi- beden başışlanan mal kabzedilmiş olsa bile dönebileceğini söylerken bunun hak- lı bir sebeple yapılmasının doğru olacağı- nı, aksi bir durumun en azından ahlâken çirkin bir davranış sayıldığını belirtmeyi de ihmal etmezler. Öte yandan babaya, bazı fakihlere göre anne- babaya veya büt- ün usule tanınan bu ayrıcalık bu konuda- ki hadisin (yk. bk.) açık hükmüne dayan- dırıldığı gibi hibenin ve hibeden rüçûun, çocuğun eğitimi ve iyiye yönlendirilmesi veya yapacağı hatalı harcamaların önlen- mesi açısından etkili bir yöntem ve tedbir olabileceği açıklamasıyla da savunulur.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "vhh" md.; *Müsned*, I, 295; Buḥârî, "Hibe", 12-14, 30, "Veşâyâ", 6; Müslim, "Hibât", 1-2, 6-19; İbn Mâce, "Hibât", 2, 6; Ebû Dâvûd, "Büyû", 81, 83; Tirmizî, "Ve- şâyâ", 5, "Büyû", 62; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef*, IX, 105; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, Kahire 1390/1970, X, 66-160; Şirâzî, *el-Mühez- zeb*, I, 446-448; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, XII, 47-108; Kâsânî, *Bedâ'î*, VI, 115-134; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 274-279; İbn Kudâme, *el-Muğ- nî*, Kahire 1389/1969, VI, 41-72; Osman b. Ali ez-Zeylâi, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, V, 91-105; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâi, *Naşbü'r-râye*, Riyad 1393/1973, IV, 120-129; Heysemî, *Mec- ma'u'z-zevâ'id*, IV, 153; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n- nezâ'ir* (nşr. M. el-Mu'tasim-Billâh), Beyrut 1407/ 1987, s. 471, 722-723; Haccavî, *el-İknâ*, Bey- rut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), III, 29-46; Remlî, *Nihâ- yetü'l-muhtâc*, Kahire 1386/1967, V, 404-425; Hamevî, *Ğamzû 'uyûni'l-beşâ'ir*, Beyrut 1985, III, 86-87; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, V, 391-393; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), V, 687- 711; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, II, 608-748; *Mecelle*, md. 55, 57, 833-880; Cevâd Ali, *el-Mu- faşşal*, V, 617; Siddîk Muhammed el-Emîn ed- Dârîr, *el-Ğarar ve eşeruhû fi'l-ukûd fi'l-fikhi'l- İslâmî*, Kahire 1386/1967, s. 523-534; Neziḥ Hammâd, *el-Hıyâze fi'l-ukûd fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Dımaşk 1398/1978, s. 143-151; Cemâleddin Tâhâ el-Âkıl, *'Akdü'l-hibe beyne'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-ğânûni'l-medenî*, Kahire 1978; Subhî Mah- mesânî, *en-Nazarıyyetü'l-âmmeh li'l-mucebât ve'l-ukûd fi'ş-şer'atü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1983, s. 270-273; Zühaylî, *el-Fikḥü'l-İslâmî*, V, 5-36; a.mlf., *el-'Ukûdü'l-müsemmât*, Dımaşk 1987, s. 136-159; Abdulkadir Şener, *İslâm Hukukun- da Hibe*, Ankara 1984; Abdülceñel el-Kareñşâvî, *Dirâsâtü fi'ş-şer'atü'l-İslâmiyye*, Bingazi 1995, s. 247-372; Y. Linant de Bellefonds, "Hiba", *EJ*² (İng.), III, 350-351.

ALİ BARDAKOĞLU

HİBETULLAH b. SELÂME

(هبة الله بن سلامة)

Ebü'l-Kâsim Hibetullah b. Selâme
b. Nasr b. Ali el-Bağdâdî
(ö. 410/1019)

Tefsir, hadis ve nahiv âlimi.

Bağdat'ta doğdu. İbn Selâme künyesiy- le de anılan Hibetullah'ın tahsilini Bağ- dat'ta tamamladığı anlaşılmaktadır. Kı- raat ilmini Zeyd b. Ebû Bilâl'den öğren- di. Başta Ebû Bekir el-Katî olmak üzere birçok hocanın dersine devam ederek hadis dinledi. İyi bir öğrenim gördükten sonra kıraat, tefsir ve hadis alanlarında belli bir seviye kazandı. Bağdat'ta Man- sûr Camii'nde çeşitli dersler okuttu ve öğ- renci yetiştirdi. Öğrencileri arasında Ebü'l- Hasan Ali b. Kâbis et-Tâbisî, kızından to- runu olan muhaddis Ebû Muhammed Rızkullah et-Temîmî ve Ebû Nasr el-Had- dâdî gibi âlimler bulunmaktadır.

Muhtemelen küçük yaştan itibaren göz- leri görmeyen ve güçlü bir hâfizaya sahip olan İbn Selâme muhtelif tefsir rivayet- lerini ezbere bilen bir müfessirdi. Onun tefsirle ilgili doksan beş rivayeti bulundu- ğu, âmâ olması sebebiyle eserlerini öğ- rencilerine ezberden yazdirdığı, ancak bazı tefsir rivayetlerini birbirine karıştırdığı zikredilmektedir (Mustafa Zeyd, I, 368). 9 Receb 410'da (10 Kasım 1019) vefat eden Hibetullah b. Selâme Mansûr Camii mezarlığına defnedildi.

Eserleri. 1. *en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ (en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ mine'l-fi'l-Ḳur- 'ân, en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ min kitâbilâh)*. İbn Selâme'yi şöhrete kavuşturan bu eserde pek çok âyetin mensûh oldu- ğu, bazı âyetlerin ise bir kısmının neshe- dildiği ileri sürülmektedir. Müellifin fay- dalandığı, aralarında Muhammed b. Sâib el-Kelbî ile Mukâtil b. Süleyman gibi riva- yetine güvenilmeyen kimselere ait eser- lerin de bulunduğu kaynakları senedle- riyle birlikte kitabın sonunda topluca ve- rip metin kısmında haberleri senedsiz kaydetmesi, bunların sahih olanları ile ol- mayanlarını ayırt etmeyi imkânsız hale getirmiş, bu karışıklık kitabın değerini dü- şürdüğü gibi müellifin ciddi şekilde eleş- tirilmesine de sebep olmuştur (Subhî es- Sâlih, s. 266-267, 271; Mustafa Zeyd, I, 368). Çeşitli baskıları bulunan eser (me- selâ bk. Kahire 1310, 1379/1960, 1967) ay- rıca Zühayr eş-Şâviş ile Muhammed Ken-

'ân (Beyrut 1404/1984, 1406/1986) ve Mû- sâ Bennâvî Avân el-Alîfî'nin (Beyrut 1989) tahkikleriyle neşredilmiştir. *en-Nâsiḥ ve'l-mensûḥ*, Yemen Zeydî imamların- dan Mehdî-Lidînillâh Muhammed b. Mu- tahhar b. Yahyâ (ö. 728/1328) tarafından 'Ukûdü'l-'îkyân fi'n-nâsiḥ ve'l-men- sûḥ mine'l-Ḳur'ân adıyla manzum ha- le getirilmiştir (*İzâḥu'l-meknûn*, II, 114; Sezgin, I, 48). Nüveyhiz'in bu manzum eserle İbn Selâme'nin asıl eserini aynı ki- tap olarak kaydetmesi (*Mu'cemü'l-mü- fessirin*, II, 710) doğru değildir. 2. *en-Nâ- siḥ ve'l-mensûḥ mine'l-ḥadîṣ* (yazma nüshaları için bk. Zirikî, VIII, 72). 3. *el- Mesô'ilü'l-mensûre*. Nahivle ilgili olan bu eserin herhangi bir nüshasına henüz rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib, *Târîḫü Bağdâd*, XIV, 70; Yâkût, *Mu- cemü'l-üdebâ*, XIX, 275-276; Zehebî, *Ma'rife- tü'l-Ḳurrâ*² (Altıkulaç), II, 721-722; Safedî, *Nek- tû'l-himyân* (nşr. Ahmed Zekî Bek), Kahire 1329/ 1911, s. 302; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, II, 351; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 323; Dâvû- dî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirin*, II, 347-348; Keşfü'z- zunûn, II, 1920-1921; Serkîs, *Mu'cem*, I, 120; Brockelmann, *GAL*, I, 205; *Suppl.*, I, 335-336; *İzâḥu'l-meknûn*, II, 114; *Hedıyyetü'l-ârifin*, II, 504; Zirikî, *el-A'lâm*, VIII, 72; Kehhâle, *Mu'ce- mü'l-mü'ellifin*, V, 110; XIII, 138; Sezgin, *GAS*, I, 47-48; C. Avvâd, *Akdemü'l-maḥtûṭâti'l-'Ara- biyye*, Bağdad 1982, s. 233; Mustafa Zeyd, *en- Nesh fi'l-Ḳur'ânî'l-Kerîm*, Mansûre 1408/1987, I, 328, 356-368; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessir- rin*, II, 710; Subhî es-Sâlih, *Mebâhiş fi 'ulûmi'l- Ḳur'ân*, Beyrut 1968, s. 266-267, 271, 273; Cez- zâr, *Medâḥilü'l-mü'ellifin*, II, 697-698; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü'ş-şâmil*, III, 195.

MURAT SÜLÜN

HİBRÎ, Abdurrahman Efendi

(ö. 1069/1659)

Osmanlı tarihçisi,
âlim ve şair.

1012 yılı Zilhiccesinde (Mayıs 1604) Edir- ne'de doğdu. Babası, Edirne'nin tanınmış müderrislerinden Salbaş İakabıyla meş- hur Habbazzâde Hasan Efendi'dir. Ab- durrahman Efendi babasına nisbetle Sal- başzâde olarak da anılır. Edirne'de başla- yıp İstanbul'da devam ettiği tahsilini ta- mamladıktan sonra mülâzemet alarak müderris olmaya hak kazandı. Bilinen ilk görevi Edirne'de Emîr Kadı Medresesi'n- deki müderrisliğidir. 1046'da (1636-37) Dimetoka'da Oruç Paşa Medresesi, üç yıl sonra Edirne'deki İbrâhim Paşa, 1052 Zil- kadesinde (Şubat 1643) Sarâciye, aynı yıl